

Om hus och ljud

Julia Staaf
Kandidatrapport

Textil
Konstfack 2012

Handledare Åsa Cederqvist

Innehållsförteckning

Sammanfattning	3
Bakgrund	4
Mitt arbete	6
Kandidatarbetet	8
Material	8
Tystnaden	9
Rummet	10
Mellanrum	11
Ljudet i naturen	12
Jag börjar arbeta	13
Mitt första försök med ljud	14
Ljudet i kyrkan	14
Vad gör jag med materialet?	15
Slutsats	16
Resultat	17
Diskussion	19
<i>Källförtäckning</i>	20

Sammanfattning

Jag har i mitt kandidatarbete arbetat med ljud och akustik i gamla kyrkor. Gamla byggnader och hus har alltid fascinerat mig. Det finns en sorts tyst berättelse i äldre byggnader. Jag känner en vördnad inför gamla hus och de som ritat och byggt dem. De berättar om sin tid och om saker vi glömmer bort. De bär på ett minne. Arbetet ledde till ett ljudverk där jag med hjälp av ljud har velat förmedla en rumslighet.

Jag skulle vilja påstå att hörseln är det mest rumsbildande sinne vi har. Den hjälper oss att orientera oss och skapa minnesbilder. Ett ljud kan dessutom, liksom en doft, förflytta oss till andra tider och platser. Med hörseln kan vi avgöra ett rums storlek och karaktär. Hörseln gör tystnaden uthärdlig. Total tystnad finns egentligen inte naturligt och kan kännas otroligt obehaglig. Vi är vana vid en tystnad som med sitt rika innehåll av ljud berättar om omgivningen.

Jag har gjort inspelningar i flera medeltida stenkyrkor, jag framkallade ljud med min röst och min kropp. När jag själv skapade ljud i kyrkorummet kändes det i kroppen. Min röst fick en monumental klang och blev någon annans. Min röst blev *rummets* röst.

Bakgrund

Gamla hus och byggnader har varit viktiga för mig under lång tid. Som liten bodde jag i olika orenoverade, kanske näst intill fallfärdiga hus. Några av dem är rivna nu. Husen präglade mig. De konstiga fläckarna i taket, möbler som tillhört någon annan, skallrande fönsterrutor, flagnande färg... Jag tror att jag redan tidigt kände att där, i husen, i trädgården, fanns historien nedskriven, där fanns *en historia*.

Vad fanns innan civilisationen? Det är märkligt att jag nästan inte kan tänka mig en värld utan hus och vägar. Vad fanns där? Bara natur. Men vem iakttog, så som vi gör nu? Ingen. Det fanns inget som bröt av, vem hade makten? Har huset skapat civilisationen?

När jag flyttade till Vallentuna kommun för snart ett år sedan blev historien nästan påträngande. Den är så närvarande, levande och överallt här. Landskapet är som ett levande museum. Vissa byar i kommunen är t.ex. oskiftade¹, och befolkningmängden har varit i princip densamma sedan 1600-talet i en del av socknarna.² Att röra sig i bygden blir som att vistas i en historisk kuliss.

På hemsidan presenterar sig kommunen som en kulturhistoriskt intressant plats med många riksintressen. En plats som fortfarande i stora delar har kvar en agrar prägel. Bebyggelsen, vägnätet och markanvändningens mönster uppvisar lång kontinuitet i plats och tid.³

Jag började intressera mig för de medeltida kyrkor som finns utströdda med jämna mellanrum i kommunen. De är små, byggda av sten och förlagda på de vackraste platserna i byarna. Några byggda redan under 1100-talet, och de yngsta på 1400-talet. Jag funderar över landskapet, vad fanns runt omkring kyrkorna då? Nu står där gårdar från 1800-talet. Men då, för 900 år sedan? Kanske bara små kojor och stigar. Vatten, kanske. Och så kyrkan, någon som kunde betrakta alltihop, iakta.

Markim kyrka, september 2011

¹ <http://www.vallentuna.se/sv/kulturmiljowebben/Riksintressen/Riksintreset-Karsta-K-76/>

² <http://www.vallentuna.se/sv/kulturmiljowebben/Socknar/Markim/Mer-om-socknen/>

³ <http://www.vallentuna.se/sv/kulturmiljowebben/Vallentuna-kommun/>

Mitt arbete

I tidigare arbeten har jag intresserat mig för hus som funnits, men försvunnit. Jag känner alltid en sorg när en byggnad rivs, eller lämnas åt sitt förfall. I verket *Stjärnstigen 1:1* (2009-2010) letade jag efter minnen som jag inte hade. Jag försökte med hjälp av andra människor och genom att besöka platser komma i kontakt med det bortglömda. De fragment av historier jag upptäckte blev ingången till arbetet, som resulterade i video, skulptur och broderi.

Skulptur, 2009, *Stjärnstigen 1:1*

Det här året har jag arbetat med gamla byggnader, som fortfarande står kvar. Istället för att söka efter egna minnen kan det ses som ett sökande efter andras minnen, eller *platsers* minnen.

Något jag funderar över är *Det kollektiva minnet*, det omedvetna minnet. Enligt den franske sociologen Maurice Halbwachs teorier om det kollektiva minnet definieras ett samhälles minne som en rekonstruktion av det förflutna.⁴ Minnet är bundet till en social kontext och är alltid selektivt. Halbwachs menar att det kollektiva *historiska* minnet förmedlas genom skrift, symboler och ceremonier.⁵ Kanske kan det också förmedlas genom byggnationer? För mig kan äldre byggnader vara ett hjälpmedel för att komma i kontakt med historien, dåtiden. Det kollektiva minnet.

Det finns en berättelse, en tyst berättelse i byggnader. De talar ett sorts tyst språk som rör vid mig. Jag känner en vördnad inför gamla byggnader och de som ritat och byggt dem. De berättar om sin tid och om saker vi glömmer bort. De kan dölja saker, men de låter ingenting glömmas. De är som registreringsapparater som spelat in allt som hänt inne i dem under årens lopp. Det är bara att gå in och trycka på play. Den stämningen inspirerar mig till att arbeta. Någon annans historia blir min. Som sedan blir betraktaren av mina verks. Historia.

Byggnader kan ingjuta en känsla av stabilitet och trygghet, ett sorts förtroende, samtidigt som de är sköra och känsliga. Om de missköts, eller står övergivna ett par år faller de sönder. Ett offer för tiden och naturen.

Det är inte lätt att veta i vilken tråd jag ska börja. Husen står där, tysta och vackra. De är färdiga, kanske fullkomliga, och har levt sitt liv. Vad kan jag berätta, vad kan jag tillföra? Det finns något där som hakar tag i mig; det är *minnet* igen. Jag känner det i kroppen, *historien*. Där finns också sorg. En sorg över att aldrig *egentligen* få veta hur det har sett ut och vad som hänt där.

I höstas arbetade jag med broderi, det resulterade i en sorts ”textila teckningar”, vilka presenterades som en del av en installation. Bilderna kan ses som både abstrakta och inte, min utgångspunkt har varit byggnader sedda ovanifrån.

Jag började tänka på ljudet i dessa byggnader och hur det påverkar upplevelsen av dem.

⁴ Ur det förflutnas skuggor sid. 13

⁵ Ibid sid. 36

Installation med broderier och bark, 2011-2012, *Fönster mot norr*

Kandidatarbetet

För kandidatarbetet är utgångspunkten en idé om en rumslighet förmedlad med ljud. Min ambition är inte att betraktaren av verket mentalt ska kunna placera sig i ett speciellt avsett rum, men eftersom vi lever i samma kultur och har samma referenser är det kanske oundvikligt att det blir så.

Material

Jag vill använda kyrkorna i Vallentuna som utgångspunkt. Det som lockar mig är nog den på något sätt konserverade miljö som finns innanför de tjocka stenmurarna. De ljud jag framkallar inne i kyrkorummet låter precis likadant nu, som för 700 år sedan. Det mesta i samhället ser ut, känns och låter som vår egen tid. I kyrkan kan jag resa tillbaka i tiden. Det är samma eko, samma ljus därinne, som det alltid har varit.

Jag vill arbeta intuitivt och utan klar målsättning. Jag använder mig av de material som finns runt omkring mig. Försöker vara lyhörd, och använda mig av material som dyker upp under arbetets gång. På det här sättet hoppas jag kunna uppnå ett resultat som känns okonstlat och närvarande.

Materialen kan vara en pappersstump eller en liten tygbit som för stunden lockar mig. Men framförallt är det ljudet jag vill arbeta med. Ett ljud som bär en berättelse, ett ljud som är mitt, min egen röst kanske?

Tyst ljud.

Tystnaden

När är det fullkomligt tyst? Ibland, oftast kanske i skogen, stannar vi upp. ”Hör”, säger vi då, ”det är alldeles tyst.” Men där finns så många ljud som vi hör just då, just därför att vi stannar upp. Tystnaden innehåller kanske mer information än ljudet? Total tystnad finns egentligen inte naturligt och kan kännas otroligt obehaglig. Vi är vana vid en tystnad som med sitt rika innehåll av ljud berättar om omgivningen.

Den amerikanske tonsättaren och konstfilosofen John Cage musikaliska stycken förhåller sig ständigt till tystnaden och tomrummet. ”Lyssna på tystnaden. Och med tystnad menar jag den mångfald av aktiviteter som hela tiden omger oss. Vi kallar det ´tystnad´ därför att den är fri från *våra* aktiviteter.”⁶ Med dessa meningar uttrycker Cage sin definition på tystnad som kom att bli vägledande för hans musikfilosofi. Cage har haft stor betydelse för det musikaliska avantgardet sedan mitten av 1900-talet. Som tonsättare var Cage kontroversiell. Hans mest omtalade stycke, 4´33”, även kallat *det tysta stycket*, består av 4 minuter och 33 sekunders tystnad. En tystnad som alltså inte existerar enligt honom själv. Cage vill också påminna oss om att ljud bara är vibrationer, delar av ett väldigt vibrationsfält, som innefattar radiovågor, ljus och kosmisk strålning.⁷

Jag minns hur jag

,

Jag tyckte

.

som barn

också de obearbetade

särskilt mycket

när dom kom

älskade alla ljud

.

om dom

ett och ett

John Cage⁸

⁶ En trädgård av Ljud sid. 195

⁷ Om ingenting sid. 31

⁸Ur ”Föredrag om ingenting”

Rummet

I ett slutet rum upplever vi ljud annorlunda än i naturen. I rummet kan vi dämpa rösterna och ändå höra varandra. Vi kan uppleva trygghet tillsammans. Om du sjunger för mig, kan jag t.ex. sjunga med, och våra stämmor tillsammans inger trygghet. Vi hör varandra och rösterna flätas samman. Eller om du sjunger något lugnt, kanske en vaggvisa, kan jag känna mig trygg och somna. Rummet ger ljudet något att studsas emot, vi känner oss omfamnade.

Rösterna i *Kyrkorummet*, fungerar de på samma sätt? Tro och vistelse i heliga rum är ett sätt för människor att uppleva trygghet och gemenskap. Skalar vi bort religionen vad finns då kvar? Ett rum där människor kan sjunga med varandra, höra andras röster eka i sina egna. Vi är tillsammans, här, i civilisationen, och där utanför är den vilda naturen.

Hörseln är det mest rumsbildande sinne vi har. De hjälper oss att orientera oss och skapa minnesbilder. Ett ljud kan dessutom, liksom en doft, förflytta oss till andra tider och platser. Det ger oss information av både social och rumslig karaktär. Björn Hellström, akustisk designer och professor i ljuddesign, talar om att ljud handlar om rum och att akustik och arkitektur hänger samman.⁹ Enligt Hellström förkroppsligar ljuden världen omkring oss, och fungerar som länk mellan den yttre fysiska omgivningen och den inre upplevelsen.¹⁰

När vi började bygga hus, och städer, uppkom nya ljudmiljöer och akustiska rum, vilka befinner sig i ständig förändring. Ljudet är viktigare än vi tror när vi bygger vår vistelsemiljö eftersom det totalt kan ändra vår uppfattning av en plats. Björn Hellström hävdar att arkitekter och stadsplanerare idag generellt saknar kunskap om ljud, vilket resulterar i offentliga platser där den akustiska omgivningen har låg prioritet medan de visuella aspekterna tillåts dominera.¹¹ På grund av ljudets immateriella natur har det ibland svårt att hävda sig. Hellström arbetar med såväl konstnärliga ljudinstallationer som med ljudmiljöer i offentliga rum. Han menar att vi måste arbeta medvetet med ljuden på våra offentliga platser och att det är långsiktigt lönsamt med goda ljudmiljöer.

Ett bostadshus funktioner är (i princip) praktiska. Taket har en viss höjd för att vi inte ska slå i taket. Fönstren en viss storlek för att släppa in tillräckligt med ljus, rummen har olika storlek som passar deras tänkta funktion. I *kyrkan* är det annorlunda. Här har *känslan*, *upplevelsen*, och *ljudet* fått lov att bestämma storlek och karaktär på arkitekturen och inredningen.

Att de flesta kyrkor är byggda med ljudet och akustiken som en av de viktigaste aspekterna är uppenbart. Kyrkorummet går, om man vill, att använda som *instrument*. Kyrkobyggnadens *ljud* är lika viktigt som huskroppen. Vi kan uppfatta byggnaden både med synen och med öronen. Den fysiska kyrkan och den atmosfäriska. Väggarna och taket utgör gjutformen som ljudet kan gjutas i, ungefär som en gipsform där du kan gjuta en skulptur. Delarna är beroende av varandra och bildar en helhet, men har helt olika karaktär. I det här fallet även förhållandet synlig/icke synlig.

⁹ Arkitekten/05/ maj 2010 sid. 27

¹⁰ Nutida musik 4:1 2006:07 sid. 73

¹¹ Ibid

Mellanrum

På ett notblad blir det tydligt att tystnaden har lika stor betydelse som det sagda, på ett konkret sätt. En fjärdedels*paus* (det jag inte ska spela) tar lika mycket plats på papperet, behöver lika mycket bläck för att skrivas, som en fjärdedels*not* (det som ska spelas).

I konstnären Jenny Magnussons konst ser jag just *rummet* och *tystnaden*. Magnusson gör rumsliga, platsspecifika, installationer av objekt lösryckta ur sina sammanhang. Verken görs alltid på plats och är egentligen inte flyttbara. Ett verk kan bestå av samma objekt men ser aldrig likadant ut på två olika platser.¹²

Jag tycker att hon behandlar mellanrummen, eller tystnaden, på ett fint sätt. Låter verken ta paus och andas. Jag fascineras av det kraftfulla i mellanrummen. I min konst har mellanrummen och tomheten kommit att bli allt viktigare komponenter.

Jenny Magnusson, *Tjyvgods*, 2011

¹² Samtal med Jenny Magnusson/ Ann Charlotte Glasberg, Stena katalogen, 2007-10-17

Ljudet i naturen

I naturen färdas ljudet på ett annat sätt än inomhus. Det finns oändligt med plats, och ljudet kan ta olika riktningar. Växa och bli kraftfullt, eller uttunnat dö bort.

Upplever vi våra röster utomhus på ett annat sätt än i ett rum? Rösten kan skapa gemenskap också i naturen. En flicka som ensam vallade djur i skogen använde sin röst, *sitt ljud*, för att skapa en trygg stämning för sig själv, och för djuren. Fick hon svar av någon annan som gick vall kanske hon kunde uppleva just ett rum i naturen och den gemenskap hon behövde. Naturen blev rummet. Enligt Anna Johnson, en av författarna till ”Folkmusikboken”, är fäbodmusiken den äldsta, traditionsrikaste och mest utvecklade form av arbetsmusik som förekommit i Norden. Musikens säregna utformning, med talsång och lockrop, är direkt sprungen ur dess funktion. Att ha ständig kontakt med sina djur under den dagslånga vallningen, vilket kunde vara livsavgörande. Förutom att den är ett exempel på *kommunikationen mellan människa och djur* fyllde fäbodmusiken även många funktioner i *samspelet människa - människa*. Utformade signalsystem, sånger och ljud, fanns för kommunikationen mellan fäbodvall och bygd eller olika vallar emellan.¹³

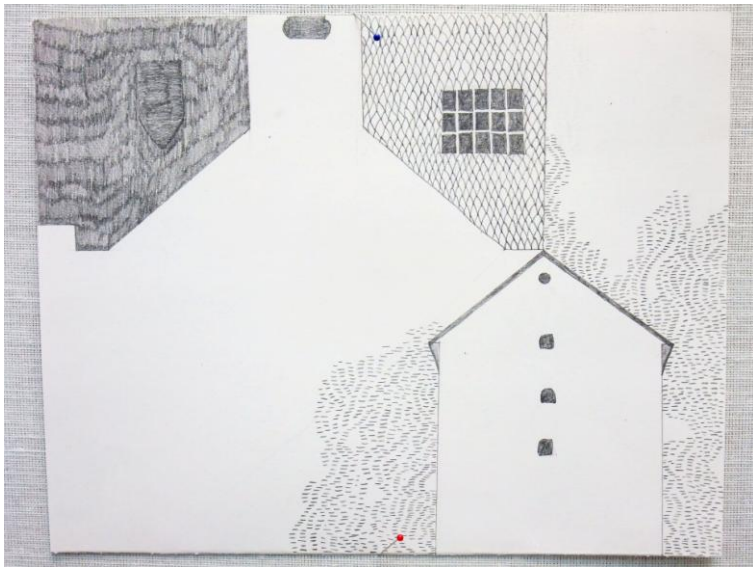
Min egen erfarenhet är att sång och musik kan spela stor roll i det sociala livet och att de kan vara viktiga redskap för att skapa gemenskap. För mig och mina syskon har musikskapande alltid varit ett sätt att *umgås*. Vi har komponerat och spelat musik tillsammans så länge jag kan minnas. En verksamhet där alla kan vara delaktiga, oavsett ålder.

Spelar det någon roll *vilka* ljud vi skapar för att känna gemenskap? Eller är det viktigare att de kommer ifrån oss, och att de skiljer sig ifrån ”naturens” ljud? Tanken slår mig att det också kan vara tvärtom. Brukar vi inte säga att det är just naturens ljud som inger trygghet? Susande träd, en porlande bäck. Ljud som förekommer på t.ex. avslappningsskivor. De ljuden ger oss väl ro och trygghet?

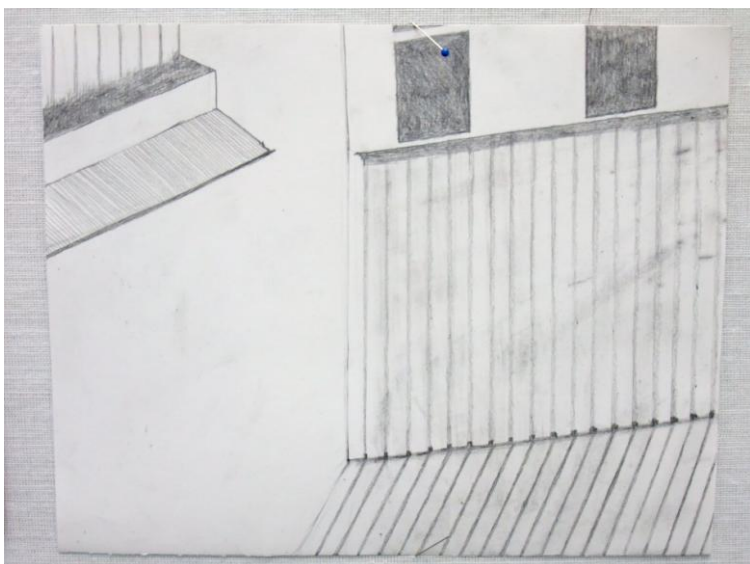
¹³Om fäbodarnas musik, <http://www.visarkiv.se/online/folkmusikboken/johnson.htm>

Jag börjar arbeta

Jag tecknar. Tecknandet är alltid en viktig del av min arbetsprocess. Teckningarna blir inte förlagor till objekt i andra material, utan mer som figurativa anteckningar, kanske. En stor del av ett verks tillblivelse består ofta av tecknande.

Blyertsteckning, 2012

Blyertsteckning, 2012

Mitt första försök med ljud

Jag vill göra ljud av ett rum. Jag vill att rummet ska vara ljudet och ljudet ska vara rummet.

Att arbeta med ljud är egentligen inte något nytt för mig. Jag har gjort ljud tidigare, musik. Men nu vill jag något annat. Hur låter tystnad? Hur låter jord?

Jag tar med mig videokameran, en rejäl mikrofon med puffskydd. Det blåser hårt just idag. Typiskt, kanske? Men det gäller ju att ta vara på allt. Kanske rent av en möjlighet? Det är soligt och jag promenerar upp till byn där kyrkan ligger. Här blåser det ännu mer.

Kyrkan är stängd, men det gör ingenting. Jag koncentrerar mig på ljuden utanför. Här finns grus, sten, järn, torra löv, vatten. Allt har ett ljud och det spelar jag in. Jag går planlöst omkring och känner in stämningen. Gravarna gör mig ledsen. Jag vänder ryggen åt dem, leker med stenarna i den mossbeklädda muren. Allting Låter Högt, till och med att dra handen längs stammen på ett träd.

Jag kommer hem och finner materialet oanvändbart. Ytlig naturromantik? Måhända, men framförallt är kvaliteten urusel. Jag behöver bättre utrustning.

Ljudet i kyrkan

Nästa inspelning blir med riktig ljudutrustning och bokad tid. Jo, jag vill ju komma *in* i det heliga rummet också. Det är så tyst i kyrkan. Nej, den är så full av ljud! Jag har en röst till med mig, en kropp till. Det känns överkligt, i en timme är kyrkan vår, och vi får göra vilka ljud vi vill härinne. Vi kan svära också, om vi vill, men det gör vi inte.

Vi spelar härinne, vi komponerar ett stycke. Vi använder rösten och kropparna, det uppstår något, en rytm? Kanske inte. Jag kan inte sluta spela flöjt, akustiken är så oerhörd. Det ilar i kroppen.

Jag upplever tiden. Luften är annorlunda, kanske som luften var förr. Luften är ljudet. Det är en religiös plats men för mig finns ingen religion härinne längre.

Jag gör fler ljudupptagningar i olika medeltida stenkyrkor. Så fort andra människor finns med i byggnaden blir upplevelsen helt annorlunda. I en kyrka pratar en man i sin mobil. Han lägger på, den ringer igen. Han pratar. Fler kommer in, de ska laga en orgelpipa.

Vad gör jag med materialet?

Jag känner en viss distans till det inspelade materialet. Min egen upplevelse på platserna där jag gjort ljudupptagningarna har varit stark. Kvar finns nu mitt minne av händelserna och det inspelade ljudet. Inte ett enda foto har jag tagit.

Jag börjar klippa i materialet, vill hitta bitar som kan sättas ihop på ett naturligt sätt. Blir det inte lite tråkigt? Vad är egentligen innehållet? Jag får påminna mig själv om att verkets innehåll ligger i betraktarens upplevelse.

Någon säger att upplevelsen blir stark med teckningarna tillsammans med ljudet, vilket ger mig tröst.

Redigeringen blir som en resa, jag flyttar om, lägger ljuden i skikt på varandra. Jag varvar arbetet med skapande i andra material. Tecknar, gör objekt, broderar.

Vill jag ge den som lyssnar på verket möjlighet att ”vara kvar” i den omgivning verket är placerat i, eller ska personen kunna slukas upp, och mentalt hamna på en annan plats? Jag funderar över detta och gör ett antal ögonbindlar, eller ansiktsmasker, utan hål för ögonen, i olika material.

Så annorlunda att skapa konst som inte är till för ögat. Det finns inget där som kan rycka tag i betraktaren vid ett snabbt ögonkast.

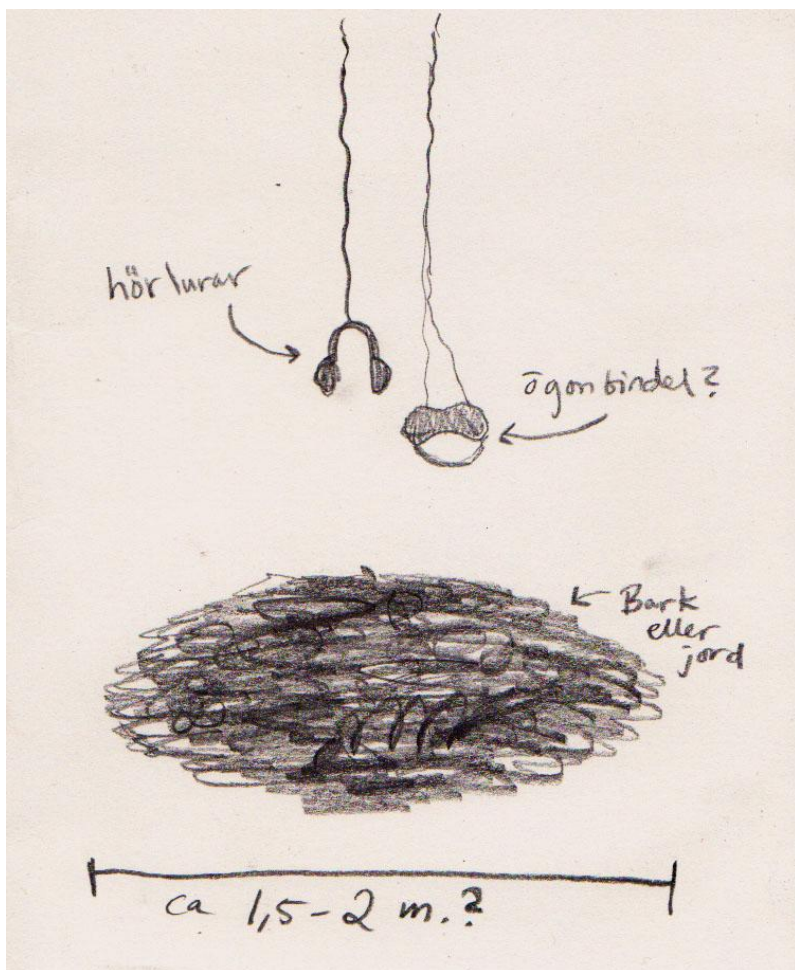
Objekt i tagel, 2012

Slutsats

Arbetet den här våren har fått mig att se kopplingar mellan mitt arbete och arkitektur på ett nytt sätt. Jag har fått upp ögonen för ljudets betydelse i rummet. Att arbeta med rumsupplevelsen har blivit som en förlängning av mitt tidigare intresse för byggnader, arkitektur och minnesbilder.

Att ljudet i kyrkan är en stor del av den andliga upplevelsen var något jag tog för givet redan i höstas när jag tog mig an kyrkobyggnaden som inspiration. När jag själv skapade ljud i kyrkorummet kändes det i kroppen. Min röst fick en monumental klang och blev någon annans. Min röst blev *rummets* röst. Det var rummet jag hörde, inte mig själv.

Kan man bedra hörseln? Jag tror, att man i alla fall kan vilseleda den. Att ljud, precis som ljus, kan ändra människors upplevelse av arkitekturen. Om vi accepterar att det delvis är med öronen vi avgör ett rums storlek, så måste det finnas möjligheter att förändra människors upplevelser av ett rum med ljud.

Hur jag tänker att ljudet skulle kunna presenteras

Resultat

Mitt arbete resulterade i ett ljudverk i tre delar samt broderier, teckningar och ögonbindlar. Jag såg från början framför mig ett verk bestående av *ett* ljudspår. Under ljudredigeringens gång gick det upp för mig att de ljud jag ville använda inte skulle kunna komma i följd. Upplevelsen blev i mina öron stökig och förvirrad. Den enkla lösningen att göra flera ljudspår som tillsammans bildade en helhet tog lång tid för mig att se. När jag väl gjorde det var det förlösande. Jag arbetade med alla spåren parallellt för att kunna avgöra hur de påverkade varandra.

På konstfacks vårutställning valde jag att visa ljudverket som en installation tillsammans med två broderier. Installationen bestod av tre hörlurar hängandes från taket med olika ljud i varje hörlur. På golvet under låg en stor cirkel med bark samt tegelstenar som lyssnaren kunde stå på.

Jag hade relativt tidigt bestämt mig för att jag skulle presentera ljudet som en installation och liksom i installationen *fönster mot norr* ville jag arbeta med bark som golvmaterial. Barken ger en koppling till naturen och får ett eget ljud när människor trampar på den. Ytterligare en ljudupplevelse. Jag ville med materialet på golvet låta betraktaren få kliva in i ett annat rum, ett rum i rummet, och känna ett främmande material under fötterna. Det slog mig senare att jag även hade kunnat uppmana människor att kliva fram och lyssna barfota. Kanske hade ljudets närvaro blivit än starkare då. Senare tillkom iden att lägga tegelstenar på golvet. Först som en nödlösning ifall barken skulle bli för skräpig. Men de kom att bli viktiga och är en tydlig referens till både kyrkor och andra byggnader.

Broderierna satt uppspikade på väggen med små mässingsspikar. Broderierna var inte självklara från början utan tillkom sent i hängningen. Jag tänker mig att de skapar ytterligare en dimension till ljudupplevelsen.

Jag kallar installationen *vadställe (över farleden)*. Titeln är hämtad från Vallentuna kommuns hemsida och beskriver sockennamnet *Vadas* ursprung. Mitt ljudverk är till största delen inspelat i Vada kyrka.

Installation på konstfacks vårutställning, 2012, *vadställe (över farleden)*

Diskussion

För mig handlade arbetet den här våren om att *förmedla ett rum med ljud* och att med hjälp av ljud *skapa ett rum i rummet*. Jag vill inte utvärdera om verket upplevs på det sättet, men jag tror att min installation ger betraktaren en ingång till att skärpa sina sinnen och öppnar för associationer. I utställningssammanhanget kändes det svårt att stå som betraktare till de människor som tog del av mitt verk och därför har jag ingen klar bild av hur det togs emot eller vilka reaktioner det gav upphov till.

Materialet på golvet visade sig fungera nästan som en scen i utställningsrummet och lyssnaren fick rollen av en aktör. Det här var något jag var oförberedd på och som överraskade på ett positivt sätt. Att på ett medvetet sätt låta betraktaren bli aktör skulle kunna bli nästa steg i arbetet. Att positionera lyssnarna på olika platser och i olika ställningar och med hjälp av dem bilda *skulpturer*. Det skulle ge två helt olika betraktningmöjligheter. Upplevelsen av att vara lyssnare och aktör eller upplevelsen av att vara betraktare till installationen och den rörliga skulptur som skulle kunna kallas skådespel.

Källförtäckning

Litteratur

”Om ingenting”, 1966, John Cage

”En trädgård av ljud”, 2009, Torsten Ekbohm

”Ur det förflutnas skuggor”, 2004, Jan Selling

Artiklar

”Med öra för rummet”, Nina Gunne, ur *Arkitekten*/05/ maj 2010

”Ljudkonst: Noise Design”, Björn Hellström, ur *Nutida musik* 4:1 2006:07

Samtal med Jenny Magnusson, Ann Charlotte Glasberg. *Stena katalogen*, 2007-10-17

Internet

<http://www.vallentuna.se/sv/kulturmiljowebben/>

<http://www.visarkiv.se/online/folkmusikboken/johnson.htm>